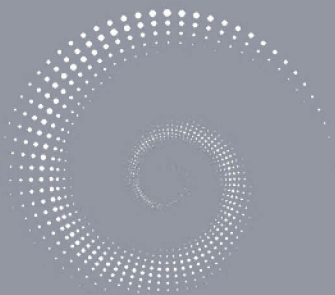

ΣΥΝΤΑΓΜΑ

Ερμηνεία κατ' άρθρο

Άρθρο 35

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΤΣΙΜΑΡΑΣ

Ηλεκτρονική έκδοση

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

ΣΠ. ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΣ, Ξ. ΚΟΝΤΙΑΔΗΣ, Γ. ΤΑΣΟΠΟΥΛΟΣ

Μάιος 2023

ΚΕΝΤΡΟ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ
ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟΥ
ΔΙΚΑΙΟΥ

ΕΡΕΥΝΑ ΟΙΚΟΜΟΡΦΙΑΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΤΗΡ ΤΣΑΤΣΟΥ

ΣΥΝΤΑΓΜΑ
WATCH.GR

Άρθρο 35

1. Καμία πράξη του Προέδρου της Δημοκρατίας δεν ισχύει ούτε εκτελείται χωρίς την προσυπογραφή του αρμόδιου Υπουργού, ο οποίος με μόνη την υπογραφή του γίνεται υπεύθυνος, και χωρίς τη δημοσίευσή της στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Στην περίπτωση που η Κυβέρνηση απαλλαγεί από τα καθήκοντά της σύμφωνα με το άρθρο 38 παράγραφος 1, αν ο Πρωθυπουργός δεν προσυπογράφει το οικείο διάταγμα, αυτό υπογράφεται μόνο από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας.

2. Κατ' εξαίρεση δεν απαιτείται προσυπογραφή για τις ακόλουθες πράξεις:

α) το διορισμό Πρωθυπουργού,

β) την ανάθεση διερευνητικής εντολής σύμφωνα με το άρθρο 37 παράγραφοι 2, 3 και 4,

γ) τη διάλυση της Βουλής κατά το άρθρο 32 παράγραφος 4 και κατά το άρθρο 41 παράγραφος 1, αν δεν την προσυπογράψει ο Πρωθυπουργός, και κατά το άρθρο 53 παράγραφος 1, αν δεν την προσυπογράψει το Υπουργικό Συμβούλιο,

δ) την αναπομπή κατά το άρθρο 42 παράγραφος 1 νομοσχεδίου ή πρότασης νόμου που έχει ψηφιστεί από τη Βουλή,

ε) το διορισμό του προσωπικού των υπηρεσιών της Προεδρίας της Δημοκρατίας.

3. Το διάταγμα με το οποίο προκηρύσσεται δημοψήφισμα για νομοσχέδιο, σύμφωνα με το άρθρο 44 παράγραφος 2, προσυπογράφεται από τον Πρόεδρο της Βουλής.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΤΣΙΜΑΡΑΣ

ΕΙΔΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βενιζέλος Ευ., *Μαθήματα Συνταγματικού Δικαίου*, 2021· Μαυριάς Κ., *Συνταγματικό Δίκαιο*, 6^η έκδοση, 2021· Μηνιαΐδης Σ., *Οι άνευ προσυπογραφής πράξεις του Προέδρου της Δημοκρατίας*, 2003· Σπυρόπουλος Φ., *Συνταγματικό Δίκαιο*, β' έκδοση, 2020· Παντελής Αντ., *Εγχειρίδιο Συνταγματικού Δικαίου*, 5^η έκδοση, 2020.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

I. Ιστορική επισκόπηση.....	2
II. Ανάλυση	2
III. Συγκριτική προσέγγιση	4

I. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

- 1 Στο άρθρο 35 καθορίζεται ως προϋπόθεση ισχύος των πράξεων του ΠτΔ πρώτον η προσυπογραφή τους από τον αρμόδιο υπουργό (ή τους συναρμόδιους υπουργούς) και δεύτερον η δημοσίευσή τους στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.
- 2 Εξαιρέσεις από τον κανόνα της προσυπογραφής προβλέπονται για πρώτη φορά στο Σύνταγμα του 1975. Στο Σύνταγμα του 1927 δεν προβλέπονταν εξαιρέσεις (άρθρο 72), ακόμα και στην περίπτωση αλλαγής όλου του Υπουργικού Συμβουλίου, το άρθρο 72 του Συντάγματος 1927 προέβλεπε ότι «...εάν ο Πρόεδρος αυτού (του Υπουργικού Συμβουλίου) δεν συγκατατεθή να προσυπογράψη το Διάταγμα της απολύσεως του παλαιού και του διορισμού του νέου Υπουργικού Συμβουλίου, υπογράφονται ταύτα παρά του Προέδρου του νέου Υπουργικού Συμβουλίου, αφού ούτος, διορισθείς υπό του Προέδρου της δημοκρατίας, δώσει τον όρκον».
- 3 Οι διατάξεις του άρθρου 35 αναθεωρήθηκαν το 1986 και προσαρμόστηκαν στα νέα, μετά την αναθεώρηση δεδομένα, ήτοι την αφαίρεση από τον ΠτΔ ορισμένων αρμοδιοτήτων, όπως την παύση της Κυβερνήσεως, τη σύγκληση του Υπουργικού Συμβουλίου υπό την προεδρία του, τη σύγκληση του Συμβουλίου της Δημοκρατίας (το οποίο καταργήθηκε), τη διάλυση της Βουλής μετά από γνώμη του Συμβουλίου της Δημοκρατίας εάν η σύνθεσή της βρίσκεται σε προφανή δυσαρμονία με το λαϊκό αίσθημα. Ειδικότερα, η παράγραφος 2 στην προγενέστερη μορφή της προέβλεπε ότι δεν χρειάζονται προσυπογραφή η σύγκληση του Υπουργικού Συμβουλίου και του Συμβουλίου της Δημοκρατίας, η διάλυση της Βουλής μετά από γνώμη του Συμβουλίου της Δημοκρατίας, η διάλυση της Βουλής εάν η σύνθεσή της βρίσκεται σε προφανή δυσαρμονία με το λαϊκό αίσθημα. Επίσης το εδάφιο 2 της παραγράφου 1 του άρθρου 35 προ της αναθεώρησής του 1986 προέβλεπε ότι στο ενδεχόμενο όπου ο πρωθυπουργός αρνηθεί να προσυπογράψει το διάταγμα παύσης της κυβέρνησής του, αυτό το προσυπέγραφε ο νέος πρωθυπουργός. Το σημείο αυτό θυμίζει την αντίστοιχη πρόβλεψη του Συντάγματος του 1927 στο άρθρο 72.

II. ΑΝΑΛΥΣΗ

- 4 Ουσιαστικά το Σύνταγμα με την εν λόγω διάταξη καθιστά τον ΠτΔ μέρος ενός συνθέτου οργάνου, ο ΠτΔ εκφράζει την κρατική βούληση και παράγει κανόνες δικαίου μόνο με τη σύμπραξη του αρμοδίου υπουργού. Ως υπουργός που προσυπογράφει εννοείται ένας ή περισσότεροι υπουργοί, ο πρωθυπουργός ή το υπουργικό συμβούλιο.
- 5 Πλέον ο όρος προσυπογραφή απηχεί έναν πολιτικό συσχετισμό που έχει αναστραφεί. Την πρωτοβουλία για την άσκηση των προεδρικών αρμοδιοτήτων, καθώς και την

κρίση και τη σκοπιμότητα εάν πρέπει να ασκηθούν, την έχει το όργανο που προσυπογράφει. Εξάλλου τη σχετική ευθύνη την έχει ο υπουργός και όχι ο ΠτΔ. Η λογική σειρά των πραγμάτων θα ήταν η προσυπογραφή των πράξεων του ΠΤΔ να έπεται της υπογραφής από αυτόν. Στην πράξη όμως ο υπουργός θέτει την υπογραφή του στο σχέδιο διατάγματος πριν από την υπογραφή του ΠτΔ. Το υποβαλλόμενο σχέδιο διατάγματος υπογράφεται από τον ΠτΔ και εν συνεχεία επιστρέφεται στον υπουργό για τη δημοσίευσή του.

Το Σύνταγμα απαριθμεί περιοριστικά τις εξαιρέσεις από την προσυπογραφή. **6**

Κατ' αρχήν στο εδ. 2 παρ. 1 του άρθ. 35 προβλέπεται ότι στην περίπτωση που η Κυβέρνηση απαλλαγεί από τα καθήκοντά της σύμφωνα με το άρθ. 38 παρ. 1, εάν ο πρωθυπουργός δεν προσυπογράψει το οικείο διάταγμα αυτό υπογράφεται μόνο από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας. **7**

Εξαιρούνται επίσης της προσυπογραφής (άρθ. 35 παρ. 2): **8**

α) Ο διορισμός του πρωθυπουργού **9**

β) Η ανάθεση διερευνητικής εντολής **10**

γ) Η διάλυση της Βουλής με προεδρική πρωτοβουλία εάν δεν προσυπογράψει ο πρωθυπουργός (άρθ. 41 παρ. 1) και η προκήρυξη εκλογών μόλις λήξει η βουλευτική περίοδος εάν δεν προσυπογράψει το υπουργικό συμβούλιο (άρθ. 53 παρ. 1) **11**

δ) Η αναπομπή ψηφισμένου νομοσχεδίου ή προτάσεως νόμου (άρθ. 42 παρ. 1) **12**

ε) Ο διορισμός του προσωπικού της Προεδρίας της Δημοκρατίας. **13**

Η αναφορά στη διάλυση της Βουλής κατά το άρθρο 32 παρ. 4 δεν έχει διαγραφεί από **14**

παραδρομή μετά την αναθεώρηση του 2019, διότι πλέον δεν προβλέπεται διάλυση της Βουλής για τον λόγο που προβλέπεται στη συγκεκριμένη διάταξη. **15**

Το διάταγμα με το οποίο προκηρύσσεται δημοψήφισμα για νομοσχέδιο σύμφωνα με το άρθ. 44 παρ. 2 το προσυπογράφει ο Πρόεδρος της Βουλής (άρθ. 35 παρ. 3). **16**

Όλες οι ανωτέρω είναι κυβερνητικές πράξεις πλην του διορισμού του προσωπικού της Προεδρίας της Δημοκρατίας που είναι διοικητική πράξη. **17**

Υπάρχουν επίσης άλλες δύο πράξεις του ΠτΔ που δεν προσυπογράφονται, η παραίτησή του και η πράξη με την οποία ο ΠτΔ δηλώνει προσωρινά κώλυμα να ασκήσει τα καθήκοντά του, οπότε αρχίζει η αναπλήρωσή του, ή η άρση του κωλύματος οπότε αναλαμβάνει εκ νέου τα καθήκοντά του¹. Η παραίτηση υποβάλλεται με δήλωση προς τη Βουλή και όχι με προεδρικό διάταγμα και δεν δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως (για παράδειγμα παραίτηση Κων. Τσάτσου στις 12 Μαΐου 1980, παραίτηση Κων. Καραμανλή στις 10 Μαρτίου 1985). **18**

¹ Αντ. Παντελής, *Εγχειρίδιο Συνταγματικού Δικαίου*, 2020, σελ. 378.

- 19 Όπως προβλέπεται στο άρθρ. 35 παρ. 1 οι πράξεις του ΠτΔ πρέπει να δημοσιευτούν στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, εάν δεν δημοσιευθούν δεν υπάρχουν.

3. ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

- 20 Αντίστοιχες διατάξεις του άρθρου 35 του ελληνικού Συντάγματος συναντώνται και σε άλλα Συντάγματα.
- 21 Στο γερμανικό Σύνταγμα στο άρθρο 58 προβλέπεται η προσυπογραφή των πράξεων του ΠτΔ.
- 22 Αντίστοιχη διάταξη συναντούμε στο άρθρο 89 του ιταλικού Συντάγματος.
- 23 Επίσης στο άρθρο 140 του πορτογαλικού Συντάγματος προβλέπεται η προσυπογραφή των πράξεων του ΠτΔ.
- 24 Στο γαλλικό Σύνταγμα στο οποίο προβλέπεται ημιπροεδρικό σύστημα κατά τον αείμνηστο καθηγητή M. Duverger, υπάρχει διάταξη (άρθ. 19) η οποία προβλέπει την υποσυπογραφή των πράξεων του ΠτΔ.